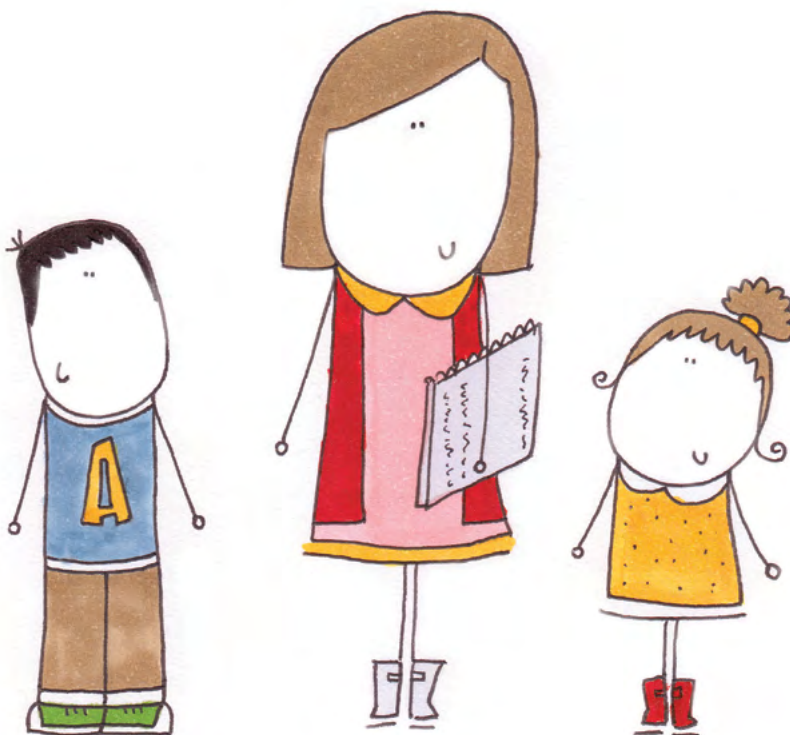

Suradnja stručnjaka u radu s djecom svjedocima i žrtvama kaznenih djela

Izdavač: Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Napisala: Lana Petö Kujundžić

Uredila: Martina Tomić Latinac

Recenzentice: Štefica Karačić, Anita Matijević, Julijana Stipišić

Lektura: Alisa Kichl

Grafičko oblikovanje: Petra Perković

Ilustracija: Issa Bratinčević

Tiskano u Hrvatskoj.

Zagreb, veljača 2016.

Naklada: 1 500 primjeraka

Ured UNICEF-a za Hrvatsku zahvaljuje svim građanima i tvrtkama koji su svojim donacijama podržali aktivnosti i programe UNICEF-a usmjerene na najranjivije skupine djece i mladih te omogućili izradu ovog vodiča. Posebno zahvaljujemo na suradnji Ministarstvu pravosuđa te svim ostalim stručnjacima koji su doprinijeli izradi ove publikacije te podijelili s nama svoja iskustva, razmišljanja i prijedloge.

Sva prava pridržava izdavač.

Ovaj vodič ne izražava nužno službene stavove UNICEF-a.

Suradnja stručnjaka u radu s djecom svjedocima i žrtvama kaznenih djela

Autorica ovog teksta osjetljiva je na ravnopravnost spolova, rodno pitanje u hrvatskom jeziku te točnost i preciznost pravnog jezika. Međutim, dosljedno čuvanje obaju rodova te korištenje termina iz zakona (svjedok, žrtva, oštećenik) u rečenicama ponekad usporavaju čitanje i čine tekst manje „pitkim“. Kako bismo sačuvali rodnu ravnopravnost u tekstu te jednostavnost i pitkost jezika, kad govorimo o djeci, mislimo i na djevojčice i na dječake, a kad spominjemo stručnjake, mislimo i na sve stručnjakinje, sutkinje, državne odvjetnice, stručne suradnice izvanpravne struke itd. Također, iako imenica „oštećenik“ i poimenični pridjevi (oštećeni, oštećena) u funkciji te imenice mogu imati negativno značenje, odlučili smo se njima koristiti čuvajući dosljednost pravnih izraza koji se koriste u zakonima.

Uvod

Kaznena djela na štetu djece moraju se hitno procesuirati², a dijete se ne smije sekundarno viktimizirati. Prema djeci se treba odnositi na način kojim se uvijek štiti njihov najbolji interes³ – dostojanstveno, sa suosjećanjem i bez diskriminacije. Svako dijete ima pravo na obavijest o postupku, ima pravo biti saslušano i vlastitim riječima slobodno izraziti svoja stajališta i mišljenja. Djetetu je potrebno osigurati učinkovitu pomoć i podršku te zaštititi njegova prava i interese. Ključnu ulogu u tome imaju stručni suradnik (izvanpravne struke) na sudu i opunomoćenik djeteta (odvjetnik koji poznaje prava djece). Djetetovo pravo na zaštitu privatnosti jedno je od temeljnih prava djeteta svjedoka. Informacije povezane sa sudjelovanjem djeteta u pravosudnom postupku treba zaštititi te poduzeti mjere kako se dijete ne bi izložilo javnosti. Identitet djeteta ne smije se otkriti niti se smiju objaviti informacije o djetetu, njegove slike ili podaci o njegovoj obitelji. Dijete također ima pravo na sigurnost, te je potrebno osigurati uvjete kojima će se ona zajamčiti (kao što su npr. izbjegavanje izravnoga kontakta s počiniteljem, sudska zabrana približavanja, određivanje pritvora počinitelju, osiguranje policijske zaštite djeteta itd.). Dijete ima pravo i na novčanu naknadu. Postupci za dobivanje i plaćanje naknade trebaju biti lako dostupni i prilagođeni djeci. Svakom djetetu nužno je osigurati zaštitu njegova najboljeg interesa te spriječiti njegovu patnju. Ovo bi trebao biti temeljni cilj svakog stručnjaka kako bi se djetetu osigurala dostatna podrška (osigurati da se postupak što brže okonča, da dijete ne bude višestruko ispitivano i da postupak bude prilagođen djetetu).

Ovaj vodič namijenjen je svim stručnjacima koji se u svom radu susreću s djetetom žrtvom i/ili svjedokom kaznenog djela, uključujući i osobe koje su otkrile zlostavljanje djeteta: djelatnike centara za socijalnu skrb i policije, državne odvjetnike, suce istrage, stručne suradnike na sudovima, opunomoćenike djeteta, raspravne suce te članove žalbenog vijeća.

² Prema čl. 4. Zakona o sudovima za mladež.

³ Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela (UNODC, UNICEF, 2014.).

Kompetencije i odgovornosti uključenih stručnjaka

Policijski službenik za djecu i mladež, istražitelj, državni odvjetnik, sudac za mladež, stručni suradnik izvanpravne struke na sudu, sudac (obiteljski sudac, sudac za mladež ili sudac istrage) i opunomoćenik djeteta moraju imati sklonosti za rad s djecom i mladima – uz dodatna znanja iz dječjih prava, socijalne pedagogije, psihologije, dječje psihijatrije, kriminologije te standarda u postupanju stručnjaka i donositelja odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela. U okviru svojih ovlasti navedeni stručnjaci imaju mogućnost naložiti ostalim stručnjacima ispunjenje određenih zadataka koji se tiču djeteta. Državni odvjetnik i sudac utječu na postupak i nadziru ga, traže način kako ga ubrzati i efikasno provesti, te daju suglasnost na tijek i način postupanja određenog tijela prilikom sastavljanja planova u slučaju kada je dijete zlostavljano.

Kada se dobije podatak o zlostavljanom djetetu, zadužit će se jedna osoba u centru za socijalnu skrb za vođenje otkrivenog slučaja. Povezivanje svih sustava, centara za socijalnu skrb, škola, školskog liječnika, policije, državnog odvjetnika i suda treba imati zajednički interes za dobrobit djeteta kroz međusobno uvažavanje i zajednički rad. Djetetu treba omogućiti prolazak kroz sustav koji će mu biti prilagođen i najmanje moguće stresan. Od prvog kontakta s pravosudnim postupkom, a to je već sama prijava kaznenog djela, dijete ima pravo na **pravodobnu, potpunu i razumljivu informaciju**. Djetetu se moraju pružiti podaci o dostupnim uslugama (medicinskim, psihološkim, socijalnim i ostalim uslugama), kao i informacije o dostupnosti pravnog ili drugog savjetovanja te podršci u smislu opunomoćenika na sudu, naknade štete itd.

U trenutku kada državni odvjetnik sudu predloži provođenje dokaznog ročišta radi ispitivanja djeteta kao svjedoka, stručni suradnik izvanpravne struke na sudu treba pripremiti dijete za razgovor i osnažiti ga. Kroz razgovor i informiranje o važnim obilježjima pravosudnog postupka nastoji se umanjiti strah, nelagoda i tjeskoba djeteta zbog svjedočenja. Nije dopušteno dijete uputiti kako će iskazivati, već mu samo treba objasniti zašto je važno da iskreno i detaljno ispriča stvarne događaje. Djetetu treba objasniti razliku između stvarnosti i mašte te istine i laži. Važno je djetetu pojasniti sudski postupak i tko su ljudi koji će slušati njegov iskaz, tko može biti kraj njega kada govori. Važno je da dijete bude dobro pripremljeno za razgovor, da se osjeća sigurnim.

Ukratko, ovdje su opisane uloge i odgovornosti pojedinih uključenih stručnjaka.

Djelatnik centra za socijalnu skrb:

- ▶ pruža podršku obitelji djeteta
- ▶ procjenjuje stupanj sigurnosti zlostavljanog djeteta
- ▶ prema procjeni sigurnosti planira daljnje intervencije
- ▶ pruža neophodnu psihosocijalnu podršku djetetu i po potrebi organizira dodatnu psihološku pomoć za dijete
- ▶ dostavlja sve podatke o djetetu i obitelji policiji
- ▶ predlaže obiteljskom sudu mjere zaštite
- ▶ utvrđuje najbolji interes djeteta.

Policija:

- ▶ obavještava državnog odvjetnika i postupa prema nalogu o prikupljanju obavijesti te poduzima druge mjere
- ▶ prikuplja podatke o kaznenom djelu
- ▶ prikuplja obavijesti od svih drugih osoba koje imaju saznanja o kaznenom djelu, a samo izuzetno razgovara s djetetom u posebno prilagođenom prostoru, u što kraćem vremenu, po potrebi uz pomoć stručne osobe
- ▶ podnosi kaznenu prijavu
- ▶ postupa s dostojanstvom i suosjećanjem prema djetetu, bez diskriminacije.

Državni odvjetnik za mladež:

- ▶ poduzima ili nalaže izvide kaznenih djela, odnosno provodi nadzor nad provođenjem izvida koje provodi policija
- ▶ provodi i nadzire provođenje dokaznih radnji, odnosno provodi istraživanje, a kad je to zakonom predviđeno, pokreće i provodi istragu
- ▶ predlaže održavanje dokaznog ročišta radi ispitivanja djeteta
- ▶ sudjeluje na dokaznom ročištu
- ▶ predlaže liječničke preglede samo kada su nužni (i nakon dokaznog ročišta, ako nije hitno)
- ▶ traži poduzimanje drugih potrebnih radnji od policije
- ▶ pri poduzimanju radnji brine se o djetetovim pravima
- ▶ podiže optužnicu i predlaže prikazivanje videozapisa
- ▶ kada je to opravdano i kada zakon omogućava, potpisuje izjavu za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka, a kod kaznenih djela protiv života i tijela te protiv spolne slobode za koje je propisana kazna zatvora više od pet godina prethodno mora pribaviti suglasnost žrtve za sporazumijevanje
- ▶ podnosi sucu istrage prijedlog za određivanje istražnog zatvora ili određuje mjere opreza protiv okrivljenika
- ▶ traži od socijalne skrbi poduzimanje radnji za zaštitu djeteta i predlaže obiteljskom sudu donošenje mjere lišenja roditeljskog prava
- ▶ štiti privatnost djeteta i omogućava njegovu sigurnost
- ▶ može podnijeti žalbu na presudu.

Sudac istrage za mladež:

- ▶ odlučuje o održavanju dokaznog ročišta
- ▶ zakazuje dokazno ročište

- ▶ dostavlja predmet stručnom suradniku izvanpravne struke na sudu
- ▶ održava dokazno ročište, pazi da se sva prava djeteta poštuju, posebno djetetovo pravo da bude saslušano i da izražava svoje mišljenje
- ▶ upozorava dijete da je njegovo pravo da izražava mišljenje, ali ne i dužnost
- ▶ upozorava dijete da ima pravo na pratnju osobe od povjerenja
- ▶ dostavlja predmet državnom odvjetniku
- ▶ po okončanju radnje dostavlja predmet.

Stručni suradnik izvanpravne struke na sudu:

- ▶ proučava predmet i dogovara radnje i mjere s centrom za socijalnu skrb kako primjereno zaštititi dijete
- ▶ priprema dijete za ispitivanje
- ▶ vodi razgovor s djetetom prilikom ispitivanja te prema potrebi preoblikuje pitanja koja se postavljaju djetetu
- ▶ s djetetom postupa pažljivo, s dostojanstvom, suosjećanjem i bez diskriminacije.

Raspravni sudac:

- ▶ ako je optužnica potvrđena, zakazuje pripremno ročište
- ▶ priprema prikaz snimke
- ▶ na raspravu poziva stranke, branitelja optuženika, centar za socijalnu skrb, opunomoćenika djeteta, roditelja djeteta i dr.
- ▶ prikazuje snimku djetetova iskaza
- ▶ po pravomoćnosti presude dostavlja odluke: strankama, branitelju optuženika, centru za socijalnu skrb, opunomoćeniku djeteta, roditelju djeteta, obiteljskom sudu (dakle obavještava dijete i roditelja o postupku).

Opunomoćenik oštećenika djeteta (ili žrtve):

- ▶ daje djetetu i roditeljima obavijesti o postupku
- ▶ savjetuje dijete i roditelje o obiteljsko-pravnoj zaštiti
- ▶ zastupa dijete na sudu
- ▶ postavlja imovinsko-pravni zahtjev, dakle omogućava ostvarenje djetetova prava na naknadu štete.

Postupanje prema zamišljenom slučaju

Zaštita zlostavljane djece poseban je postupak, koji zahtijeva specifična znanja i vještine, kao i razvijenu koordiniranu mrežu kompetentnih stručnjaka. Kako bi se što jasnije prikazali svi koraci i faze neophodni za pravovremenu i djelotvornu zaštitu djeteta žrtve i/ili svjedoka, ovaj dio vodiča pokušava na primjeru zamišljenog slučaja opisati postupak.

U stvarnosti nerijetko prvu informaciju o tome da je dijete zlostavljano saznaju članovi obitelji, djelatnici škole ili centra za socijalnu skrb, pa stoga početak postupka može izgledati drugačije

Koraci postupanja stručnjaka u zamišljenom slučaju:

Ako se za zlostavljanje sazna u školi (npr. dijete se požali prijatelju ili učitelju), djelatnik škole ne smije dijete detaljno ispitivati o događaju, nego može potaknuti dijete da ispriča samo onoliko koliko je ono samo spremno podijeliti. Važno je da djelatnik škole ostane miran i pokaže razumijevanje.

- ▶ Škola je zatim dužna o svemu obavijestiti centar za socijalnu skrb (CZSS) i policiju.

Važno je da djelatnik CZSS-a ne razgovara s djetetom, već samo s osobom kojoj se dijete povjerilo i s njegovim roditeljima ili skrbnicima (naravno, ako se ne sumnja da je ta osoba ujedno i počinitelj kaznenog djela).

- ▶ CZSS obavještava policiju (ako to nije učinila škola) i procjenjuje stupanj sigurnosti zlostavljanog djeteta. CZSS također prikuplja podatke o djetetu i njegovoj obitelji te, sukladno procjeni, može poduzeti mjere obiteljsko-pravne zaštite.
- ▶ Policijski službenik za mladež treba prikupiti osnovne informacije o kaznenom djelu od drugih osoba koje imaju korisna saznanja (ili su ih dobile od djeteta), poduzeti mjere u

cilju pronalaska i čuvanju dokaza te utvrditi činjenice o kaznenom djelu. Ako je nužno da policijski službenik razgovara s djetetom, razgovor bi se trebao voditi u posebno prilagođenom prostoru i samo o elementima koji su nužni za daljnje provođenje istrage.⁴

- ▶ Policijski službenik dužan je odmah izvijestiti državnog odvjetnika.
- ▶ Državni odvjetnik u roku od tri dana od upisa kaznene prijave u upisnik u koji se upisuju kaznene prijave na štetu djece od suca istrage za mladež mora zatražiti ispitivanje djeteta.
- ▶ Državni odvjetnik, samo ako je nužno, treba za dijete zatražiti liječnički pregled (pedijatra, ginekologa, urologa, psihijatra, psihologa i sl.).
- ▶ Liječnički pregled trebaju provoditi za to posebno osposobljeni stručnjaci, pažljivo i s poštovanjem prema djetetu, uz psihološku podršku. Liječnički pregled, pogotovo u slučaju seksualnog zlostavljanja, može biti jako stresno iskustvo za djecu: takve preglede treba zatražiti samo kada su apsolutno neophodni za istragu i kada je to u najboljem interesu djeteta te trebaju biti u najmanjoj mogućoj mjeri uznemirujući. U takvim slučajevima treba provesti samo jedan pregled u okruženju prilagođenom djetetu.
- ▶ Važno je osigurati privatnost, biti osjetljiv prema djetetovom osjećaju srama i ranjivosti. Za liječnički pregled potrebna je suglasnost roditelja (i djeteta). Tijekom pregleda djetetu treba omogućiti nazočnost osobe za podršku ili roditelja (osim kada to nije u najboljem interesu djeteta ili kada dijete tako odluči). Također, dijete ima pravo odbiti pregled nakon što ga se upozna s posljedicama takvog postupka, odnosno povući dopuštenje za nastavak pregleda.

⁴ Nužno je da Republika Hrvatska što hitnije preispita zakonodavni okvir i dosadašnju praksu s obzirom na to da postoji neujednačeno postupanje pravosudnog, policijskog i socijalnog sustava prema djetetu žrtvi ili svjedoku, a s ciljem izbjegavanja višestrukog ispitivanja i sekundarne viktimizacije djeteta. Iako je hrvatsko zakonodavstvo uglavnom usklađeno s međunarodnim standardima, iznimno je važna i odgovarajuća primjena propisa u praksi. S tim u svezi Ured pravobraniteljice za djecu dao je preporuku da sud osigura mjere zaštite i izbjegne nepotrebno traumatiziranje djeteta ponovnim ispitivanjem i svjedočenjem u situacijama kada postoji prvobitni iskaz djeteta u policiji i mogućnost svjedočenja stručne osobe koja je prisustvovala djetetovu svjedočenju neposredno po počinjenju kaznenog djela (*prema Dijete u pravosudnom postupku: Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Ured pravobranitelja za djecu, Republika Hrvatska, 2012.*).

- ▶ Od trenutka saznanja o kaznenom djelu, djelatnik centra za socijalnu skrb sudjeluje u različitim postupcima zaštite djeteta te uz pomoć stručne osobe pruža djetetu podršku.
- ▶ Sudac istrage za mladež donijet će odluku o tome gdje će se dijete ispitati (na sudu ili u drugom prilagođenom prostoru za djecu) i odlučit će o potrebi postavljanja opunomoćenika djetetu, a postaviti će ga uvijek za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora od pet godina, ili teža, kao i kada je počinitelj kaznenih djela protiv spolne slobode i kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta član obitelji⁵.

Od iznimne je važnosti da je opunomoćenik kontinuirano u kontaktu s roditeljima te da pruža pravnu pomoć.

- ▶ Stručni suradnik koji će pružiti stručnu pomoć pri saslušanju djeteta i sudjelovati u ispitivanju djeteta priprema dijete za svjedočenje, uz podršku CZSS-a. Stručni će suradnik razgovarati s roditeljima ili zakonskim zastupnikom te s djetetom. Informirati ih o važnim obilježjima pravosudnog postupka. Razjasniti uloge državnog odvjetnika i suda, pojasniti prava obrane, mogućnosti žalbe i važnost koju ima odluka višeg suda. Važno je da se kroz detaljno informiranje umanje strah, nelagoda i tjeskoba zbog svjedočenja te da se odgovori na pitanja i nedoumice djeteta. Prije samog izvođenja dokaza stručni suradnik treba omogućiti da dijete razgleda prostoriju gdje će se voditi razgovor, sudnicu i/ili da upozna istražnog (ili raspravnog) suca.
- ▶ Sudac istrage za mladež provodi dokazno ročište uz pomoć stručnog suradnika izvanpravne struke. S obzirom na to da dijete nema izravan kontakt sa sudnicom, razgovor s djetetom obavlja stručni suradnik, a sva dodatna pitanja suca (ili državnog odvjetnika i odvjetnika osumnjičenika, a uz prethodnu suglasnost i odobrenje suca) postavljaju se preko stručnog suradnika. Stručni će suradnik, u skladu s procjenom stupnja djetetove zrelosti i razvojnih sposobnosti, pitanja prema potrebi preformulirati, odnosno prilagoditi razvojnoj dobi djeteta.
- ▶ Tijekom saslušanja djeteta putem video-veze stručni suradnik pruža verbalnu i neverbalnu podršku djetetu u mjeri koja ne dovodi u pitanje djetetovu objektivnost i profesionalnost.

⁵ Srodnik djeteta u uspravnoj lozi, srodnik u pobočnoj lozi do trećeg stupnja, srodnik po tazbini do drugog stupnja te posvojitelj.

- ▶ Cijeli iskaz djeteta snimit će se audio-video uređajem.
- ▶ Nakon ispitivanja djeteta na sudu nužno je djetetu pružiti psihološku pomoć i podršku, a prije iskazivanja samo ograničeno psihološko savjetovanje kako se time ne bi utjecalo na sadržaj i kvalitetu djetetova iskaza.
- ▶ Prema potrebi, dijete treba uključiti u tretman kliničkog psihologa ili dječjeg psihijatra (npr. u Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba).

Od prvog saznanja o počinjenom kaznenom djelu djetetu treba biti na raspolaganju stručna savjetodavna te psihološka i psihoterapeutska pomoć kako bi vratilo osjećaj sigurnosti i započelo proces oporavka od traume.

- ▶ Na raspravi će se audio-video uređajem reproducirati snimka ispitivanja djeteta i pročitati prijepis snimke ispitivanja. Dijete se samo iznimno može ponovno ispitati (ako se na drugačiji način ne mogu utvrditi sporne činjenice), ali pazeći pritom na najbolji interes djeteta. Procjena vjerodostojnosti iskaza na državnom je odvjetniku i sucu za mladež.
- ▶ Nakon što sudska odluka postane pravomoćna, prvostupanjski sud dostavlja odluku strankama, branitelju optuženika, opunomoćeniku djeteta, zakonskom zastupniku djeteta i nadležnom centru za socijalnu skrb koji se brine o zaštiti djeteta.
- ▶ Ako je počinitelj kaznenog djela roditelj (ili neki drugi bliski član obitelji), CZSS sastavlja prijedlog obiteljskom sucu.
- ▶ Centar za socijalnu skrb svojim aktivnostima treba povezati primarnu zajednicu, školu i obitelj (ako djelo nije počinjeno u obitelji), procijeniti sigurnost djeteta ako ostaje u istoj sredini ili ako je dijete potrebno izdvojiti iz biološke (primarne) obitelji, osigurati njegov smještaj u obiteljskom obliku skrbi imajući na umu višestruko dokazane negativne posljedice institucionalne skrbi na cjelokupni razvoj djeteta. Smještaj u ustanovu socijalne skrbi trebao bi biti zadnja opcija.

Pravni okvir

Konvencija o pravima djeteta⁶ (Republika Hrvatska stranka je Konvencije o pravima djeteta od 8. listopada 1991. godine) govori o najboljem interesu djeteta i pronalaženju tog interesa, što je zadatak svih koji su uključeni u slučaj kada je dijete zlostavljano. Djetetov je interes, prema mišljenju autora vodiča, ostvariti sigurnost. U skladu s tim važno je da postupci vezani uz roditeljsku skrb i kazneno-pravnu zaštitu budu žurni kako bi se moglo pristupiti djetetovu liječenju, osnaživanju i oporavku nakon proživljene traume. Najbolji interes djeteta treba odrediti sud na temelju dokaza, potreba i u skladu s razumnošću. Pravo djeteta da bude saslušano i da sudjeluje u postupku pravo je koje se ne smije smatrati obvezom djeteta. Dijete ima pravo biti obaviješteno o samom postupku, ishodu te o odluci.

Obiteljski zakon („Narodne novine“ br. 116/03) govori o povezanosti kaznenog i obiteljskog odlučivanja, o povezanosti kaznenih sudaca s obiteljskim sucima te o povezanosti pravosuđa sa socijalnom skrbi. Upravo je u ovim sustavima nužna mogućnost medijacije, donošenje odluke u što kraćem vremenu uz privolu stranaka te njihovo dragovoljno uključivanje u psihoterapiju (osim u slučaju seksualnog zlostavljanja) ili neke druge medicinske tretmane ili psihološke potpore.

Zakon o sudovima za mladež („Narodne novine“ br. 84/11 i 143/12, 148/13 – dalje u tekstu: ZSM/11) u članku 113. navodi da sudovi za mladež sude počiniteljima za sljedeća kaznena djela na štetu djece propisana Kaznenim zakonom:

a) iz Kaznenog zakona

(„Narodne novine“ br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08 i 57/11):

- kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa (Glava XIV.)
- kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži (Glava XVI.)
- teško ubojstvo (članak 91.)

⁶ Konvencija UN-a o pravima djeteta. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb. (2001.).

- čedomorstvo (članak 93.)
 - sudjelovanje u samoubojstvu (članku 96.)
 - protupravno oduzimanje slobode (članak 124.)
 - otmica (članak 125.)
 - zlostavljanje u obavljanju službe ili javne ovlasti (članak 127.)
 - trgovanje ljudima i ropstvo (članak 175.)
 - međunarodna prostitucija (članak 178.)
 - prenošenje spolne bolesti (članak 239.)
 - nasilničko ponašanje (članak 331.)

b) iz Kaznenog zakona („Narodne novine“ br. 125/11 i 144/12):

- kaznena djela protiv života i tijela (Glava X.)
- kaznena djela protiv spolne slobode (Glava XVI.)
- kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XVII.)
- kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (Glava XVIII.)
- mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje (članak 104.)
- ropstvo (članak 105.),
- trgovanje ljudima (članak 106.)
- protupravno oduzimanje slobode (članak 136.)
- otmica (članak 137.)
- širenje i prenošenje zarazne bolesti (članak 180.)

Kad policija sazna da je na štetu djeteta počinjeno neko od gore navedenih kaznenih djela prema Zakonu o sudovima za mladež, odmah će obavijestiti državnog odvjetnika za mladež, odnosno dežurnog državnog odvjetnika. Nadležni će državni odvjetnik za mladež najkasnije u roku od tri dana od upisa kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava za kaznena djela protiv spolne slobode, kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta te kaznena djela protiv braka, obitelji i djece sugu istrage za mladež županijskog suda staviti prijedlog za održavanje dokaznog ročišta radi ispitivanja djeteta kao svjedoka, odnosno žrtve.

- ▶ Ako se kao svjedok ispituje dijete oštećeno kaznenim djelom iz članka 113. Zakona o sudovima za mladež koje u vrijeme ispitivanja nije navršilo šesnaest godina, takvo će se ispitivanje uvijek provesti prema odredbama Zakona o kaznenom postupku o ispitivanju djeteta kao svjedoka (članak 292., stavak 1. Zakona o kaznenom postupku). Ispitivanju djeteta svjedoka može prisustvovati osoba u koju dijete ima povjerenja.

Djeca kao svjedoci oštećeni kaznenim djelom iz članka 113. ovog Zakona mogu se, umjesto u sudu, ispitati u svome stanu ili drugom posebno opremljenom prostoru. Pri ispitivanju svjedoka postupit će se kako je propisano u stavku 2. ovog članka.

- ▶ Kad je dijete ispitano kao svjedok u smislu odredbi stavka 2. i stavka 3. članka 113. spomenutog Zakona, na raspravi će uvijek biti reproducirana snimka ispitivanja.
- ▶ Sudac može odrediti prijepis snimljenog iskaza, koji time postaje sastavni dio zapisnika o ispitivanju. Kad se radi o kaznenim djelima protiv spolne slobode i kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, snimka ispitivanja uvijek će se prepisati. Osoba koja je obavila prijepis i stručna osoba koja je provodila snimanje potpisuju prijepis snimljenog iskaza.

Na dijete se ne primjenjuju odredbe o prisilnom dovođenju, novčanom i zatvorskom kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja. Poziv djetetu kao svjedoku upućuje se preko njegovih roditelja ili skrbnika.

Zakon o kaznenom postupku („Narodne novine“ br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – odluka Ustavnog suda, 143/12, 56/13, 145/13 – dalje u tekstu: ZKP/08) navodi da dijete (maloljetnik) kao žrtva kaznenog djela ima, osim prava koje ima žrtva iz članka 43. i drugih odredaba ovog Zakona, ima pravo:

- na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava
- na pratnju osobe od povjerenja prilikom sudjelovanja u svim radnjama (postupku)
- na tajnost osobnih podataka
- na isključenje javnosti.

Sud, državni odvjetnik, istražitelj i policija moraju prema djetetu (mlađem maloljetniku) kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti, kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta (mlađeg maloljetnika).

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja imaju sve žrtve (i žrtve djeca) iz ovog Zakona, pravo:

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava
2. da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola
3. da se ispita uz prisutnost osobe od povjerenja
4. uskratiti odgovor na nepotrebna pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve
5. zahtijevati da bude ispitana s pomoću audio-video uređaja
6. na tajnost osobnih podataka
7. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Prije prvog ispitivanja sud, državni odvjetnik, istražitelj i policija moraju žrtvu kaznenog djela upozoriti na navedena prava iz ovog članka.

Kada je oštećenik dijete, a interesi djeteta u suprotnosti su s interesima roditelja, državni odvjetnik ili sudac pozvat će centar za socijalnu skrb da imenuje posebnog skrbnika radi zaštite djetetovih interesa. U takvim predmetima za oštećenika dijete, žrtvu kaznenog djela, posebni će skrbnik davati sve izjave i poduzimati sve radnje za koje je inače ovlašten

oštećenik. Ako je dijete navršilo šesnaest godina, može samo davati izjave i poduzimati radnje u postupku te podnijeti prijedlog za kazneni progon određene osobe.

Žrtve kaznenog djela, pa tako i dijete, imaju pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom kaznene prijave, ali i podnošenjem pritužbe višem državnom odvjetniku. A ako je dijete žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom, i za posljedicu ima tešku tjelesnu ozljedu, ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom.

Dijete (kao i sve ostale žrtve i oštećenici) može:

- ▶ služiti se vlastitim jezikom
- ▶ podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva
- ▶ upozoravati na činjenice i predlagati dokaze
- ▶ izvršiti uvid u spis predmeta
- ▶ biti obaviješteno o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika
- ▶ biti obaviješteno o ishodu kaznenog postupka.

Postupovna pravila navode da dijete koje, s obzirom na dob i duševnu razvijenost, nije sposobno shvatiti značenje prava ne mora svjedočiti i ne može se ispitati kao svjedok, ali se saznanja dobivena od njega putem stručnih osoba, rođaka ili drugih osoba koje su s njim bile u kontaktu mogu koristiti kao dokaz.

Osobe koje imaju pravo nesvjedočenja, osim branitelja, ne mogu uskratiti iskaz kod kaznenog djela kaznenopravne zaštite djece.

Ispitivanje djeteta, kao svjedoka, koje nije navršilo četrnaest godina provodi sudac istrage.

- ▶ Ispitivanje će se provesti bez prisutnosti suca i stranaka, u prostoriji gdje se dijete nalazi, s pomoću audio-video uređaja kojim rukuje stručni pomoćnik. Ispitivanje se provodi uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, a ispitivanju, osim kad to nije protivno interesima postupka ili djeteta, prisustvuje roditelj, skrbnik ili druga osoba od povjerenja. Stranke mogu postavljati pitanja djetetu svjedoku prema odobrenju suca istrage posredovanjem stručne osobe. Ispitivanje će se snimiti uređajem za audio-video snimanje, a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Dijete se samo iznimno može ponovno ispitati, i to na isti način.

Pri ispitivanju djeteta, osobito ako je ono oštećeno kaznenim djelom, postupit će se obzirno kako ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta. Prema okolnostima, posebno vodeći računa o zaštiti djeteta, može se provesti kako je propisano u članku 292., stavku 1. spomenutog Zakona po odobrenju suca istrage posredovanjem stručne osobe. Ispitivanje će se snimiti uređajem za audio-video snimanje, a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Dijete se samo iznimno može ponovno ispitati, i to na isti način.

Svjedoci koji se zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta ne mogu odazvati pozivu ili su žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa, kaznenog djela trgovanja ljudima ili ako je kazneno djelo počinjeno u obitelji, ako to zahtijevaju, mogu se ispitati u svojem stanu ili drugom prostoru u kojemu borave. Te svjedoke može se ispitati s pomoću audio-video uređaja kojima rukuje stručna osoba. Ako to zahtijeva stanje svjedoka, ispitivanje će se provesti tako da mu stranke mogu postavljati pitanja bez prisutnosti u prostoriji u kojoj se svjedok nalazi. Ispitivanje će se prema potrebi snimiti uređajem za audio-video snimanje, a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku.

Kazneni zakon („Narodne novine“ br. 125/11 i 144/12 – dalje u tekstu: KZ/11) navodi da je dijete osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

Iz navedenih propisa proizlazi da dijete ima pravo:

- ▶ na opunomoćenika na teret državnog proračuna (opunomoćenik je odvjetnik za zaštitu djetetovih prava)
- ▶ na stručnu pomoć savjetnika (savjetnik može biti stručni suradnik suda ili druga stručna osoba iz socijalne skrbi koja će pružiti informacije o postupku i prostoru u kojem će svjedočiti, osnaživati dijete i biti uz dijete dok čeka svjedočenje)
- ▶ na pratnju osobe od povjerenja (bliska je osoba od povjerenja bilo koja odrasla osoba po izboru djeteta, osim ako je ta osoba predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka)
- ▶ na tajnost osobnih podataka
- ▶ na isključenje javnosti
- ▶ na ispitivanje s pomoću video uređaja (obzirno ispitivanje koje se provodi u zasebnoj prostoriji uz pomoć socijalnog pedagoga, psihologa, socijalnog radnika, pedagoga ili druge stručne osobe kako ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta).

Literatura:

1. Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela. UNODC i UNICEF. (2014.)
2. Dijete u pravosudnom postupku: Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Ured pravobranitelja za djecu, Republika Hrvatska. (2012.)
3. Konvencija UN-a o pravima djeteta. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb. (2001.)
4. Obiteljski zakon. Narodne novine br. 116/03.
5. Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine br. 84/11 i 143/12 i 148/13 i 56/15.
6. Zakon o kaznenom postupku. Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11 i 91/12, 56/13, 145/13 i 152/14.
7. Kazneni zakon. Narodne novine br. 125/11 i 144/12 i 56/15.

Fond Ujedinjenih naroda za djecu

Ured za Hrvatsku
Radnička cesta 41/7
10 000 Zagreb, Hrvatska

Telefon 385 1 2442 660

Fax 385 1 2442 662

www.unicef.hr